

GLASNIK ZEMALJSKOG MUZEJA U SARAJEVU
Nova serija, sveska 10: Istorija i etnografija. Sarajevo,
1955, str. 290.

U grupi »članci i rasprave« ova sveska donosi samo četiri priloga, raznovrsna po sadržini i vrednosti. *Razvitak seoskog naselja Jasike, Srez rasinski* od Božidara Milića-Krivodoljanina (str. 5—29) predstavlja pokušaj novog prilaženja proučavanju naselja. Jasika kod Kruševca u Srbiji je naselje koje je u svom razvitku prolazilo kroz razne faze: bivalo selo i palanka, bivalo na granici i daleko u unutrašnjosti zemlje, ostajalo pusto i obnavljano, i pisac je nastojao da izloži taj razvitak kao i da prikaže kako je sam proces naseljavanja i smeštanja doseljenika uticao na razvitak naselja. Piscu nedostaje potrebna stručna sprema (on nije ni geograf ni istoričar) za takvu vrstu proučavanja, za koju sama dobra volja ipak nije dovoljna, pa mu je spis ustvari razvučena deskripcija sa preteranim oslanjanjem na narodno predanje. Članak *Fragmenti persiskih čilima iz XVII veka* od Cv. Popovića (str. 31—50) predstavlja doprinos koji će biti od šireg interesa: decenijama je u Zemaljskom muzeju u Sarajevu bio izložen jedan veliki persiski čilim, koji nije bio proučen. Autor je utvrdio da to nije jedan čilim nego da se radi o sastavljenim fragmentima od velikih persiskih čilima iz 1637 i 1656 i još jednog iz XVII veka, koji su svi verovatno rađeni u istoj radionici, pošto imaju mnoga zajednička obeležja. Pripadaju tipu tzv. vaza-čilima. U članku *Iz ciganske onomastike. Plemenska imena i narječja Cigana* (str. 51—71) Rade Uhljak iznosi niz ciganskih etnika, koja su zastupljena među Ciganima na teritoriji FNRJ. Pisac se tu javlja kao marljiv skupljač građe: ne uzima u obzir ciganska etnika koja su skupili drugi istraživači (Tih. R. Đorđević i dr.). Uzgred da dodam da je i u Bosni veoma poznat naziv Bugari za Cigane, a naziv Gabelji u upotrebi ne samo u Crnoj Gori nego i u Kosovsko-Metohijskoj Oblasti. Đoko Mazalić objavljuje u ovoj svesci samo prvi deo obimnijeg rada *Zvonik (Zvornik), stari grad na Drini* (str. 73—116) kao »prilog bosanskoj arhitekturi srednjeg veka i turskog vremena«. Posle prikaza položaja Zvornika, u ovom delu su izneti hronološkim redom razni podaci iz pisanih izvora počevši od 14 veka pa do naših dana.

U drugom delu sveske su »Novi naučni prilozi«, ustvari naučna građa: *Beleške o narodnom životu i običajima na Glasincu* od d-ra Mil. S. Filipovića (str. 117—136); *Bosanske i humske povelje srednjega vijeka (Dopuna)* od d-ra Gregora Čremošnika (str. 137—147), gde autor svoja ranija istraživanja, objavljena u Glasniku Zem. muzeja 1948—1952, dopunjuje nekim naknadnim obaveštenjima i opisima dveju povelja kralja Dabiše iz 1395; Cv. Popović i Z. Marković u prilogu *Stočari »balije« kod Čapljine i Ljubuškog* (str. 147—159) daju kratak prikaz male grupe stočara, s naročitim obzirom na njihovu nošnju; *Izrada češljeva, čibuka i svirala u Goduši kod Visokog* od Zorislave Marković (str. 161—173) je opis tih seoskih zanata uz dosta ilustracija; pod naslovom *Politička zapažanja o stanju u Bosni 1834 godine* (str. 181—185) dr. Hajrudin Curić objavljuje jedno pismo fra Mije

Dujića i izveštaj d-ra Jakova Markokija o prilikama u Bosni 1834; Marko Vego objavljuje pod naslovom *Pisma o hercegovačkom ustanku 1875 god.* (str. 187—214) 41 pismo od raznih lica, nađeno u Arhivu u Zadru.

Sveska donosi »Prikaze i beleške« (str. 215—218) i završetak obimne bibliografije koju je izradio d-r Mafija Lopac: *Bibliografski podaci o historijskim radovima o Bosni i Hercegovini* (str. 219—286). Na kraju su izveštaji o radu Istoriskog i Etnografskog odeljenja i biblioteke Muzeja (str. 287—289) i nekrolog pok. Milanu Karanoviću (str. 290).

Mil. S. Filipović

MUZEJI, Muzeološko-konzervatorski časopis, br. 9, Zagreb 1954, str. 255. Izdaje Savez muzejsko-konzervatorskih društava FNRJ. Uredio redakcijski odbor. Glavni i odgovorni urednik Vladimir Tkalčić. Štampano latinicom i ćirilicom naizmenično.

Impozantan broj saradnika (41) koji su dali priloge za ovaj broj Muzeja sam po sebi svjedoči o uspjehu časopisa da na zajedničkom poslu okupi muzejske radnike iz gotovo svih dijelova zemlje. Ovako velik broj saradnika pruža mogućnost da se upoznaju glavni problemi s kojima se bore naši muzeji i da se uoče osnovni pravci razvoja naše savremene muzeologije.

Listajući časopis, čovjek opaža živo kretanje koje rad naših muzeologa usmjeruje u nekoliko glavnih pravaca.

Ekstenzivno širenje muzejske mreže, osnivanje novih, većinom kompleksnih muzeja po raznim manjim i većim mjestima, učinilo je veliku uslugu našem kulturnom životu uopće. Na taj način su se sačuvali mnogi ostaci naše prošlosti, a mnoge tekovine nauke približene su širokom krugu muzejskih posjetilaca. Međutim, s osnivanjem novih muzeja pojavili su se i problemi koji gotovo redovno prate rađanje novih ustanova ovakve vrste. Tu su u prvom redu problemi stručnih kadrova, muzejske prostorije, finansijska sredstva, prilagođivanje tematske strukture muzejskih izložbi posebnim uslovima pojedinih mjesta i krajeva itd. Ovom vrstom muzejske problematike bave se direktno ili indirektno radovi Perside Tomić i Ivana Kovačevića, te izvještaji B. Plešea, A. Kozine, S. Lozića, I. Zdravkovića i drugih.

Savremeni načini izlaganja muzejskog materijala i njegovog približavanja gledaocu na što neposredniji način provode se kako u novim muzejima tako i u muzejskim ustanovama sa dugom tradicijom. U tom pogledu naročito su od koristi: rad Olge Klobučar (Kako postavljati muzeje primijenjene umjetnosti) i članak Fr. Planine (Pereči problemi Prirodoslovnog Muzeja u Ljubljani). Sa dostignućima Zemaljskog muzeja donje Austrije u Beču i Zemaljskog muzeja Porajnja u Bonu upoznaje nas dr. Zdravko Vinski.

Odnos između muzejskog kustosa i njegove izložbe raspravlja rad dr. Franje Baša. Pored ostalih interesantnih zaključaka i prijedloga autor pledira za društvenu afirmaciju kustosa kao naučnog radnika. U vezi s tim autor izlaže i dokazuje kako muzejska

izložba pretstavlja jedan od oblika u kojemu se naučna dostignuća saopćavaju javnosti. Prema tome, izložba ide u isti red sa štampom, predavanjem i filmom.

Muzej je škola — glasi princip na kome leži poenta savremene muzeologije. I to škola koja radi sa učenicima najraznovrsnijih kategorija, počev od zaostalih gorštaka iz zabačenih planinskih sela do hiperkulturnih svjetskih putnika i usko specijaliziranih stručnjaka iz svih mogućih područja ljudske djelatnosti. Muzej nije više samo sistematski pregled naučne dokumentacije niti je to zbirka atrakcija egzotičnog ili estetskog karaktera. Traženje puteva kojima treba ići u stvaranju i usavršavanju te nove vrste škole pretstavlja jedan od glavnih napora naše muzeologije. U tu svrhu stvaraju se posebna pedagoška odjeljenja u većim muzejima, sistematski se izučava i ostvaruje saradnja muzeja i škole, pripremaju se povremene i specijalne izložbe koje ilustriraju uže, određene teme itd. Treba naročito ukazati na povremene izložbe unutar muzeja i van njih kao na vrlo uspio i pogodan instrumenat moderne muzeologije. Tim instrumentom se naši muzeji počinju služiti u sve većim razmjerima. Radovi V. Nenadović: Saradnja muzeja i škole i N. Gollner: Neke pedagoške upute za rad muzeja sa učenicima, te izvještaji N. Andrejević-Kuna, dr. Lj. Dobronića, V. Terzića, J. Šobića, I. Vrbanića, A. Kozine i dr. S. Čanađžije o povremenim, uglavnom prigodnim, izložbama u raznim krajevima zemlje jasno ilustriraju nastojanja naših muzeja u tome pravcu.

Zanimljivo je pregledati građu za historijat naših muzeja koju donosi ovaj broj časopisa. Iako se radi o fragmentarnim podacima, tu vidimo nastojanja dubrovačkih kolekcionara iz porodice Aleći u XVIII vijeku (V. Han), saznajemo da je stvarni utemeljitelj hrvatskih narodnih muzeja »Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo« (Mladen Vukmir), upoznajemo se sa idejama Baltazara Bogišića o osnivanju sveslavenškog muzeja, te o naporima patriota za čuvanje i evidenciju umjetničkih spomenika na Hrvatskom Primorju u drugoj polovini XIX stoljeća.

Razvoj školskih muzeja u Jugoslaviji sa kratkim osvrtom na povijest nastanka ovakvih muzeja u Evropi razmatra France Ostanek u radu: Šolski muzeji v FNRJ.

U vezi sa iznošenjem građe za povijest muzeja potrebno je naročito ukazati na rad dr. I. Baha: Zbirke spomenika za povijest muzejsko-konzervatorske i restauratorske službe u Jugoslaviji. Troše se ogromni intelektualni naponi i veliki broj institucija radi na rasvjetljavanju naše prošlosti. I neznatni detalji te prošlosti često su dragocjeni. Najveći dio muzejske djelatnosti kreće se u pravcu čuvanja, proučavanja i objavljivanja ostataka te prošlosti. Stoga bi neoprostiva greška bila kada bi dokumentacija o muzejsko-konzervatorskoj i restauratorskoj službi kod nas ostala prepuštena stihiji. A takva stihija, bar što se tiče čuvanja dokumentarnog materijala novijih vremena, postala je gotovo karakteristična za nas u Jugoslaviji. Žalosan je, ali u više slučajeva istinito, da ćemo često naći bolju dokumentaciju za jednu pojavu iz vremena austro-ugarske okupacije, nego za događaje iz tridesetih godina ili iz 1945 i 1946. Dr. Bah ukazuje na jedno uspješno sredstvo muzeološkog karaktera kojim će se građa za povijest muzeja i sličnih ustanova sistematski prikupljati i obrađivati, a muzeologija obogatiti jednom novom formom rada: to su zbirke raznih dokumenata koje ilustriraju povijest muzejsko-konzervatorske službe i pretstavljaju sastavni dio muzejskih izložbi.

Informativnog sa karaktera izvještaji o zasjedanju Alpske komisije u Insbrucku od 2—4 oktobra 1954, o muzejskom tjednu u Jugoslaviji i o radu Saveza muzejsko-konzervatorskih društava FNRJ.

Usprkos ovakvog raznovrsnog sadržaja, potrebno je primijetiti da u časopisu nedostaju radovi iz konzervatorsko-restauratorske struke i službe zaštite spomenika kulture i prirodnih rijetkosti. U samom podnaslovu kaže se da su Muzeji-muzeološko-konzervatorski časopis, a izdavač je Savez muzejsko-konzervatorskih društava. Ne mijenja mnogo na stvari ni obavijest redakcije u broju 8 da će se časopis baviti pretežno muzeološkim pitanjima. Pretežno ne znači isključivo. Osim toga ni konzervatorski problemi unutar muzeja nisu dobili svoga mjesta u časopisu.

Šteta je što nema priloga koji govore o muzeološko-konzervatorskoj djelatnosti u Crnoj Gori i Vojvodini. Bosna i Hercegovina je takođe slabo zastupljena.

Mnogobrojne štamparske greške, izgleda, postale su pravilo kod svih naših publikacija. Osim liste grešaka u »Errata corrigé« postoji veliki broj i drugih često grubih grešaka.

P. Anđelić

SCHWEIZER NATURSCHUTZ — PROTECTION DE LA NATURE. Godište XXI, Basel 1955, sv. 1 - 4.

Švajcarski časopis zaštite prirode izlazi godišnje u četiri sveske i donosi niz manjih aktuelnih članaka, prikaza i diskusija o pitanjima zaštite prirode i prirodnih rijetkosti. On je ujedno i zvanični organ Saveza zaštite prirode, koji se u toj zemlji, poznatoj po svestranoj brizi za prirodne spomenike i za prirodu uopće, savez udruženja sa dobrovoljno učlanjenim članstvom, bez nekog karaktera državne ili slične subvencionirane ustanove.

U dvadeset i prvom godištu ovog časopisa nalazimo niz vrlo zanimljivih rasprava. U prvoj svesci (za mart 1965 god.) nalazi se godišnji izvještaj o radu Saveza zaštite prirode u 1954 godini, iz kojeg se vidi da Savez broji oko 40.000 članova, većinom skromnih, radnih ljudi. Savez je od skromne organizacije koju je osnovao W. P. Sarasin narastao u snažno udruženje, koje danas raspolaže velikim materijalnim sredstvima, a ova mu omogućavaju da izvršava niz vrlo značajnih društvenih zadataka.

U toku 1954 godine, u svrhu zaštite divljači Savez je, na primjer, platio kantonu Bern 7710 švajcarskih franaka. Osim toga Savez je poduzimao razne mjere da se u švajcarske Alpe ponovno nasele nestale životinje, kao na primjer kozorozi i druge vrste. Među ostalim problemima, Savez je intervenirao i u pravcu smanjivanja lova barskih ptica na Rajni i na jezerima — u jednom ugovoru koji je u pogledu lova sklopljen između Švajcarske i susjedne, zapadnonjemačke države Württemberg-Baden. U pogledu zaštite bilja date su različite subvencije za štampu i za osnivanje zbirke rijetkog, zaštićenog bilja u botaničkom vrtu u Lozani. Posebna pažnja posvećena je zaštiti prirodnih vodotoka, a naročito znamenitim rajnskim vodopadima i samoj rijeci Rajni. Tome pitanju bile su posvećene dvije sveske časopisa u 1954 godini, a u svrhu raznih akcija, referenduma i sličnog, utrošeno je tu 27.162 šv. franka.

Savez se borio i protiv podizanja jedne žičane željeznice na planini Pilatus i protiv tri takve u području Jure, jer bi takve građevine unakazile prirodu. Kod jednog takvog projekta došlo je na izborima za općinskog pretsjednika čak i do propadanja kandidata koji se je zalagao protiv podizanja žičane željeznice. Izabran je, sa svega 2 glasa većine, vlasnik hotela! Ove činjenice iznosi izvještaj o radu i aktivnosti Saveza bez ikakvog okolišavanja.

U poznatom švajcarskom Nacionalnom parku namjeravaju izvjesni kapitalistički krugovi sagraditi jednu hidrocentralu koja bi koristila vodnu snagu potoka koji presjecaju sam Park. Tu je Savez također stupio u borbu, ali nije još do tada uspio polučiti ništa konkretnog.

Izveštaj govori zatim još i o radovima u rezervatima na »Baldegger«-Jezeru i na »Lago di Muszano«. Prilikom pošumljavanja obala ovog drugog jezera šumarski organi su bili pripremili biljke topola iz Njemačke, pa je Savez uspješno intervenirao za izmjenu programa pošumljavanja. Jezero »Lago di Muszano« je 1945 godine otkupio Savez za 50.000 šv. franaka u svrhu stvaranja prirodnog rezervata, a tokom godina proširio je svoj posjed na okolnom zemljištu za 170.000 šv. franaka. Također je i još 1939 god. otkupljena močvara »Kaltbrunner Ried«, uslijed melioracija na okolnim zemljištima došla u pitanje, pa je i za razne mjere zaštite ovog objekta izdato 196.000 šv. franaka!

Vrlo je zanimljiva akcija prodaje tzv. »čokoladnih talira« u svrhu stvaranja fonda za zaštitu prirode pojedinih predjela. Iz ove akcije postignuti iznos od 20.000 šv. franaka izdat je općini Sils, koja se odrekla prihoda od iskorištavanja turizma i zimskih sportova u dolini Fex i obavezala se, da neće kroz 20 godina dozvoliti da se tu podižu bilo kakvi sportski objekti.

Izveštaj iznosi još niz akcija novčane pomoći po jednim općinama i organizacijama u svrhu sprovođenja korisnih radova na zaštiti životinja, bilja i sličnog, za održavanje predavanja, izložbi i drugih propagandnih akcija, kao i za štampu.

U istoj svesci nalazi se kratak izvještaj o rezultatima referenduma izvršenog u svim Kantonima u vezi sa izgradnjom hidrocentrale »Rheinau«, koja bi trebala da uništi poznate Rajnske vodopade u blizini Schafhausena. To je zapravo rezultat borbe, koju je Savez za zaštitu prirode vodio niz godina. Rezultat je bio: 503.791 glasova protiv, a 229.324 za podizanje hidrocentrale. Time je, naravno, ovaj projekt propao — jednom za uvijek.

Članak »P. S.«-a O položaju na Unterze-u (»Zur Lage am Untersee«) govori o lovu pernate divljači na graničnom području između Njemačke i Švajcarske i ističe izvjesne špekulacije lovaca u nastojanju da izbjegn ograničenja, koja su predviđena zakonskim utanačenjima između dvije države. Izlaže tu i nastojanja Saveza i drugih organizacija da se uništavanje močvarnih ptica spriječi. Ovaj problem zaštite prirode izgleda da je vrlo aktuelan, jer se provlači još kroz niz drugih članaka u časopisu.

Članak istog »P. S.«-a O zimskom hranjenju ptica grabljivica (Winterfütterung der Raubvögel), ilustriran sa fotografijama, govori općenito o potrebi zaštite ptica tokom zime, a posebno o zaštiti i hranjenju ptica grabljivica, što još niko ne čini, jer većina smatra to nepotrebnim ili čak štetnim. Kod toga se zaboravlja da su grabljivice vrlo korisne poljoprivredi i da su neke vrste nestale iz Švajcarske i zbog toga, što ih je zimi, u snijegom pokrivenim krajevima glad natjerala na traženje drugih povoljnijih životnih prilika. Autor vrlo detaljno opisuje vlastita iskustva koja je stekao i, završujući, apelira na pojedince da slijede njegov primjer.

I treći članak sa inicijalima »P. S.« govori o jednom širem problemu, a taj je, o strahu za bazu ishrane čovječanstva (»Die Angst um die Nahrungsgrundlage der Menschheit«). Ovaj članak, inspirisan poznatom teorijom engleskog ekonomiste Malthusa, govori o potrebi zaštite i čuvanja prirodnih izvora ishrane čovječanstva, te navodi niz modernih studija i knjiga koje se opširno bave problemom zaštite prirodnih izvora od pljačkaških zahvata. Posebno se osvrće na knjigu poznatog američkog zoologa Farfield Osborn-a »Our plundered Planet«,

koja završava rečenicom: »Čovjek mora uvidjeti da mu je nužno da saraduje sa prirodom«. U toj knjizi iznešeni su detaljno svi historijski procesi, koji su doveli do osiromašenja i uništenja nekad najznačajnijih centara civilizacije — tako na primjer Grčke, Španije, Sjeverne Afrike i zapadnih dijelova Sjeverne Amerike. Ova knjiga bila bi vrijedna da se prikaže i kod nas — u jednom detaljnijem izvodu.

Na kraju ove sveske nalaze se još dva manja članka (M. Christem — »Un reve plein soleil« i S. Aubert — »A. propos des plantes vénéneuses«), te prikaz knjiga interesantnih sa stanovišta zaštite prirode.

Druga (junska) sveska časopisa nosi na omotnoj strani fotografiju, oko 100 m visokog vodopada potoka Geltenbach u Alpama. Tome vodopadu posvećen je i poseban članak (H. Zbinden — »Der »Geltenschuss« in Gefahr«), jer se je i tu pojavio jedan projekat hidrocentrale, koji bi ovaj lijepi vodopad, prvoklasni prirodni spomenik švajcarskih Alpi, potpuno uništio. Prema predračunu, hidrocentrala se pokazuje neekonomična, zbog skupe proizvodne KWH, pa i bez toga, što bi oduzimanjem vode dolini kroz koju danas prolazi potok izazvalo štetu za tamošnje stanovništvo, autor misli da se projekt hidrocentrale neće ostvariti.

Ovaj broj je inače posvećen izradi i izmjenama statuta Saveza. Tu je također objavljena i rezolucija koja se odnosi na lov ptica močvarica na Unterze-u i koja zagovara stvaranja zimskog rezervata za ptice močvarice na tom mjestu.

Jedan manji članak posvećen je zaštiti već dosta rijetkih biljaka švajcarskih smrčevih šuma, — vrstama roda *Lycopodium*, (K. Schlienger — »Bärlapp«), drugi, nekim općenitim pitanjima zaštite bilja (J. Tièche — »Protection de notre flore«), jedan opet zaštići planinskog bora-klekovine u Juri (E. Rieben — »Un arbre qu'il faut protéger: le pin de montagne dans le Jura«), te na kraju jedan i o pitanju prisutnosti ili odsutnosti nekih biljaka u švajcarskim šumama (vrste: *Listera cordata*, *Pirola uniflora*, *Saxifraga* i neke *Orchidacea*) (S. Aubert — »A propos de la présence ou de l'absence de certaines plantes«). Jedan kraći prikaz referiše o novoj knjizi koja se bavi pitanjem nekadašnje raširenosti dabra u Južnoj Francuskoj (H. Delacréta — »Les castors du Rhone en de Suisse«). Zanimljivo je i pismo rektora univerziteta u Lozani, profesora W. Boven-a, švajcarskom ambasadoru u Vašingtonu, u kojem se iznose činjenice i protestira protiv pisanja da je Švajcarska raširila virus Myxomatoze, od kojeg je nastalo strahovito uništavanje zečeva u Evropi. Također je zanimljiv i članak izvađen iz nekih novina, u kojemu jedan turista, Holanđanin upozorava Švajcarce (»Zwitsers, pas op!«) na njihove prirodne ljepote i na unakazivanje te ljepote prirode raznim turističkim atrakcijama, kao na primjer raznim »visećim stolicama«, kojima se brzo uspinje na planinu. Kroz to se u planinama često dešavaju »godišnji vašari«, koji oduzimlju svaku privlačnost, koju su te planine imale nekada. Krajem 1953 godine, prema zvaničnim podacima, postojalo je u Švajcarskoj 136 skijaških liftova, 22 lifta sa stolicama i 79 žičanih željeznica za turističke i sportske svrhe. O žičnoj željeznici na planinu Pilatus (A. Ammann — »Pilatus-Schwebbahn«) kao »zlatnom teletu« za korporaciju Hergiswil, u kojoj se je referendum izjasnio za građenje ovog objekta, govori se sa velikim žaljenjem, jer tu Savez zaštite prirode nije u borbi postigao željeni rezultat.

U ovoj svesci nalaze se još kratki izvještaji o osnivanju Argauškog saveza zaštiti prirode (K. Rüedi, — »Gründung eines argauischen Naturschutzbundes«), podaci o međunarodnim mjerama za zaštitu ptica (A. Schifferli — »Internationale Vogelschutzmassnahmen«) u kojima se ističe, da je i u Ita-

liji lov ptica za vrijeme selidbe u proljeće zabranjen, — te pregled i prikaz knjiga koje imaju interesa ili neku vezu za zaštitom prirode i prirodnih rijetkosti.

Treća (septembarska) sveska donosi izvještaj o 43. godišnjoj skupštini članova švajcarskog Saveza zaštite prirode održanoj 26. VI. 1955 u Baden-u. U programu ove skupštine važna tačka bila je i rasprava o švajcarskom Nacionalnom Parku. Među člancima nalazi se, fotografijama ilustrovanu rasprava o zaštiti domaćih orhideja (K. H. Richle — »Schutz den einheimischen Orchideen!«), zatim kratak napis o kradljivcima divljeg cvijeća (R. Egli — »Blumenräuber«), dok su ostali napisi, manje više posvećeni zaštiti faune. Tu nalazimo jedan opširniji, i sa interesantnim fotografijama ilustrovani izvještaj o Krüger-ovom Nacionalnom parku u Južnoj Africi. (W. Büttli — »Fahrten in den Krüger-Nationalpark in Südafrika«), jednu raspravu o odnosu švajcarskog filozofa Alberta Schweitzera spram životinja (E. G. — »Albert Schweitzer und die Tiere«), zatim jednu bilješku o »palenti začinjenoj pticama pjevačicama« koja se kao »nacionalno jelo« konzumira u Tessinu (H. Müller — »Geflügelragout«), podaci o sokolima i njihovom životu (J. Mihaly — »Baumfalken in Saleggi«), te jedan interesantan prikaz o zornoj nastavi iz prirodoopisa i zaštite prirode kroz promatranje i bilježenje pojava kod gnježdenja ptica u umjetnim gnjezdima (Anonimus — »Lebendiger Naturkunde- und Naturschutz-unterricht«). Vrlo je zanimljiv članak u kojem se iznose neka pitanja zaštite faune kroz dialog između zaštitnika prirode i lovca (O. M. — »Gespräch über die Jagd«). U jednom dokumentovanom kraćem članku iznosi se i problematika jednog rezervata za zaštitu faune u Francuskoj (u blizini Modane), koji bi se nadovezivao na već postojeći Nacionalni park »Grand Paradis« u Italiji (R. Varlet — »La Réserve nationale de la Vanoise sera-t-elle bientôt une réalité?«).

Na kraju nalaze se još dva članka: jedan o životu ptica u alpskom rezervatu »Ai« (H. Delacretaz — »Vie captivante de la faune et l'avifaune protégées«) i drugi o riječi »kamen« kao čestom sastavnom dijelu pojedinih mjesnih naziva u Alpama (H. Delacretaz — »D'une pierre a l'autre dans les Alpes vaudoises«).

U svesci se nalaze još dva manja upozorenja o ugroženim objektima prirodnih ljepota Švajcarske, također u vezi sa projektovanim hidrocentralama, odnosno sa izgradnjom jedne ceste, koja je preduslov da se priđe gradnji hidrocentrale.

Četvrta (decembarska) sveska časopisa opremljena je na vanjskoj stranici sa fotografijom Nacionalnog parka, na kojoj je ucrtana skica projektovane hidrocentrale i pristupnih cesta, kako bi se moglo prosuditi, koliko bi ti objekti štetili izgledu i samoj svrsi Nacionalnog parka. I uvodni članak (A. Uehlinger — »Der projektierte Stausee Praspol inmitten des Nationalparkes«), kojeg je napisao sam predsjednik švajcarskog Saveza zaštite prirode, govori o ovom problemu, a i slijedeći članak (»Endgädiner Kraftwerke AG. Wasserkraftnutzung des Inn und seiner Seitenbäche«) posvećen je istom pitanju, a izlaže podatke iz generalnog projekta u kojem je čak i granica Nacionalnog parka netačno prikazana.

Dva slijedeća članka, kao neka protuteža projekta hidrocentrale, obrađuju pitanje nacionalnih parkova kao takovih i njihovo porijeklo (Adank — »Von Nationalparken und ihren Ursprung«), osvrćući se na postanak i razloge za izdvajanje poznatog »Yellowstone« — parka u Sjevernoj Americi, zatim i pitanje nastanka, izdvajanja, svrhe i zakonske osnove opstanka švajcarskog Nacionalnog parka, koji je ovaj put (nakon 40 godina svog opstanka) ugrožen od moderne civilizacije (W. Hildebrandt — »Der Schweizerische Nationalpark, — eine öffentliche An-

stalt der Eidgenossenschaft«). Sličnu namjenu ima i manji prikaz o zaštiti faune u posljednjem »velikom refugijumu« Švajcarske (P. Bopp — »Wildfütterung an der Grenze unseres Nationalparkes«), koji dokazuje veliki porast broja divljači (u Kantonu Graubünden) u vremenu otkako je stvoren ovaj veliki rezervat.

Ostali članci u ovoj svesci govore pretežno o zaštiti švajcarske faune. Jedan od ovih govori o zaštiti žaba, koje su ugrožene tu i kao vrsta (P. B. — »Ein neuer Vorstoss zum Schutz des Frosches in der Schweiz«), pa se predviđa zakonom propisana kontrola lova žaba i za naučne svrhe. Zanimljiv je i članak o posljednjim medvjedima u Trentinu (E. Fritz — »Die letzten Bären in Trentino«), koji je ilustrovani i jednim crtežom koji prikazuje dvojicu vojnika u susretu sa »posljednjim švajcarskim medvjedom«. Također se govori još i o zaštiti tetribe ružovca (Bille R. P. — »Protégeons nos coqs de bruyère!«), kao i o velikom rezervatu »Camarque vaudoise« (H. Dz. — »Un site rhodanien menacé: »a Camarque vaudoise«), koji je ugrožen zbog preduzeća Sgrave S. A., koje namjerava eksploatirati pijesak na tom području.

Nekoliko manjih napisa govore još o nekim pitanjima u vezi sa podizanjem hidrocentrale, zatim o podizanju fabrike cementa »najmodernije u Evropi«, na mjestu gdje se danas nalazi jedan značajni kulturni spomenik Švajcarske, još iz III vijeka naše ere.

Time je iscrpljen sadržaj svih brojeva XXI godišta časopisa švajcarskog Saveza zaštite prirode. Kao što se vidi, sadržaj je vrlo raznolik i zanimljiv, te pokazuje veliku aktivnost koju sprovodi Savez na području zaštite prirode i prirodnih rijetkosti u Švajcarskoj.

Dr. P. Fukarek

ZAŠTITA PRIRODE KROZ NAŠE I NEKE STRANE ŠUMARSKE ČASOPISE

Veći broj šumarskih časopisa u svijetu i kod nas posvećuje prilično prostora publiciranju radova sa područja zaštite prirode. Izuzev naročito pisanih članaka, u kojima se izlaže značaj i potreba sprovođenja mjera za zaštitu prirode u cjelini ili pojedinih objekata prirodnih rijetkosti, često je tenor ili zaključak članaka u tim časopisima potpuno u skladu sa zahtjevima, koji se danas postavljaju pred naprednog privrednika — da svojim djelovanjem ne ruši i ne unakažuje prirodu i da izbjegava svaki pljačkaški zahvat koji mu se kasnije može ljuto osvetiti. I nema sumnje, da mnogi ovakvi članci, pisani neposredno onima, koji su u opasnosti da zaborave izvjesne obzire i odgovornosti, djeluju mnogo bolje i efikasnije, nego savršeno obrađene i dokumentovane studije objavljene u specijalnim, svakome nedostupačnim, publikacijama zaštite prirode. Zbog toga treba ne samo registrirati, (što mi ovdje skromno izvršavamo), nego i prihvatiti i potpomoći inicijativu pojedinih stručnih, a posebno šumarskih časopisa u pogledu davanja izvjesnog obola zaštiti prirode i zaštiti prirodnih rijetkosti.

Potrebno je ovdje upoznati i nestručnjaka sa tehničkim terminom »zaštita šuma«, jer bi inače, na osnovu njegove česte upotrebe, mogao smatrati, da je jedan dio šumarstva identičan sa zaštitom prirode. Međutim, zaštita šuma, kao stručni termin, odnosi se na suzbijanje bolesti i štetočinja šumskog drveća, šumskih sastojina (u krajnjoj liniji, na zaštitu same mrtve materije — drveta), pa također i na suzbijanje šteta koje nastaju djelovanjem elementarnih sila i čovjeka. Postoji svakako i dodirnih tačaka između zaštite prirode i takozvane »zaštite šuma« u širem smislu, a to je upravo na tom području šteta koje su nastale djelovanjem čovjeka,

Što se tiče našeg prikaza, na prvom mjestu treba registrirati naše, zasada još skromne priloge propagandi zaštite prirode i prirodnih rijetkosti. *Šumarski list*, organ Šumarskog društva NR Hrvatske, naše, a i na Balkanu najstarije stručno šumarsko glasilo, objavio je u prošlim godinama nekoliko vrijednih i zapaženih članaka o zaštiti prirode. Mi ćemo ih ovdje prikazati u najkraćim crtama, ističući opet ono, što smo već naprijed rekli, da nije dovoljno izvršiti samo registraciju!

*

Ing. D. Đukić: Nacionalni park »Plitvička Jezera«. (Problematika i uređenje). Šumarski list 1952. Sv. 10/11, str. 435—451.

U ovom opširnom izvještaju autor govori o osnovi i mjerama koje su sprovedene da se Plitvička Jezera proglase i urede kao Nacionalni park. To je zapravo referat o radu kojeg je izvršio poseban Stručni savjet za Nacionalni park »Plitvička Jezera«, koji se, u vrlo širokom sastavu stručnjaka i predstavnika zainteresovanih ustanova, kao posebni savjetodavni organ nalazi kod Glavne uprave za šumarstvo NR Hrvatske i ima zadatak da daje mišljenja i stručne savjete u vezi zaštite i unapređenja ovog našeg, možda najljepšeg i najdragocjenijeg objekta prirodnih rijetkosti.

Autor uvodno izlaže međunarodnu nomenklaturu zaštite prirode i navodi objekte koji su obuhvaćeni kao parkovi prirode, rezervati prirode, spomenici prirode i zaštitni predjeli prirode i kojima se kao takvim u svijetu posvećuje velika pažnja.

Izlažući karakteristike nacionalnog parka »Plitvička jezera« navodi detaljna istraživanja sedre i sedrotvoraca koja je tu vršio prof. I. Pevalek, zatim istraživanja geološkog sastava predjela koja je vršio prof. A. Takšić.

Plitvička Jezera su jedan biodinamički sistem kojemu treba osigurati daljni razvoj i opstanak i zbog toga treba sprovesti zaštitu izvjesnih predjela i stvoriti rezervat prirode, jer osim jezera, prirodne rijetkosti predstavljaju i izvori, špilje i drugi kraški fenomeni, pa i sama, prilično sačuvana šumska vegetacija na tom području. Autor izlaže detaljno sve mjere koje bi trebalo sprovesti u tom rezervatu prirode, a posebno se osvrće na mjere pravilnog iskorišćavanja šuma u širem području oko Jezera.

U nastavku govori o značaju ovog objekta za rekreaciju i turizam, a u vezi s time o nekim problemima koje bi trebalo riješiti, zatim o postojećim projektovanim saobraćajnicama i problemima koji su iskrslili s tim u vezi, te o problemima izgradnje i lociranja odgovarajućih objekata za upravnu zgradu, kao i za objekte ugostiteljstva i turizma.

Na kraju autor govori još i o današnjim problemima zaštite »Plitvičkih Jezera«, gdje ističe potrebu hitnog donošenja Zakona o održavanju Nacionalnog parka, jer postojeći Pravilnik ne može riješiti sva pitanja.

Članak je bogato ilustriran vrlo uspješnim fotografijama i jednom preglednom kartom Nacionalnog parka.

Ing. D. Čolić: Značaj i potreba izdvajanja šumskih rezervata. Šumarski list 1952, sv. 5/6, str. 147—152.

Autor, i inače poznat po brojnim radovima iz zaštite prirode i izučavanja prirodnih rijetkosti sa područja NR Srbije, izlaže u ovom kratkom članku razliku između zaštitnih šuma, onakvih kakve ih smatra Zakon o šumama, i šumskih rezervata koji treba da služe ne samo integralnoj zaštiti prirode, nego i da omoguće daljnji razvoj prirodnih bogatstva naše zemlje. Obzirom da se je naša šumarska nauka

oslanjala na dostignuća iz drugih država, potrebno je stvoriti i naučne baze koje će pružiti i »neophodno potrebno dobro poznavanje prirodnih uslova naše sredine, naših šuma, kao i ekoloških svojstava naših vrsta«. Prema tome izdvajanje naročitih šumskih rezervata, u odgovarajućim predjelima i sa odgovarajućom površinom, ima u prvom redu da služi ne samo šumarskim, nego i širim biološkim naučnim istraživanjima, iz kojih treba da rezultiraju naše šumsko uzgojne i ostale privredne mjere.

U nastavku autor izlaže iskustvo i metodiku kojom se vrši i proglašuje izdvajanje šumskih rezervata po Zakonu o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti FNRJ.

D. M. Buljan: Utjecaj šume na produkciju u vodama. Šumarski list 1953, sv. 9—10, str. 394—400.

Ovaj članak, iako ne govori direktno o zaštiti prirode ili nekih prirodnih rijetkosti, značajan je zbog toga, što skreće pažnju na jedno naše važno prirodno područje, a to je iskorišćavanje naših voda, koje je u ovisnosti i neposrednoj povezanosti sa stanjem žive prirode na obalama, odnosno na kopnu. Autor izlaže detaljno značaj kojega imaju razne materije, hranjive soli i anorganski spojevi u vodama na organski život i razvoj planktona, a zatim ovisnost brojnih važnih procesa od kretanja materije sa kopna u vodu. Ovaj dio članka razrađen je vrlo detaljno sa korištenjem literature (Thienemann, Stanković) i vlastitih istraživanja.

U vodama, osobito u moru dolazi do iscrpljavanja hranjivih soli u gornjim osvjetljenim slojevima u toku ljeta, dok se u jesen slojevitost vode gubi, a vrši se tzv. homogenizacija vode. Količina hranjivih soli ne ovisi samo o sastavu dna bazena, odnosno njegovih pritoka, i o hemijskim procesima koji se tu vrše, nego u velikoj mjeri i od okoliša bazena i njegovih pritoka, te od njegove pošumljenosti. Navodeći brojne primjere nekadašnjeg bogatstva i današnje osiromašenje ribom pojedinih zaljeva i kanala na našem Jadranu, autor dovodi to u vezu sa sječom šuma i uništavanjem prirode na obalama (»tragično ogoljenje otoka Paga, a i dobrog dijela ostalih otoka, te kopna u našem sjevernom Primorju«), te zaključuje, da postoji »jasna veza između produktiviteta morskih i jezerskih bazena s jedne strane, te zelenog, poglavito šumskog pokrivača uz te bazene s druge strane«.

Prof. Lj. Štormar: Za zaštitu faune. Šumarski list 1954, sv. 5—6, str. 243—250.

U ovom članku istaknute su osobine faune naše zemlje i potreba zaštite, ne samo nekih primjeraka koji su postali rijetki ili izumiru, nego i prirodne sredine u kojoj će se živi svijet našeg kopna nesmetano razvijati.

Autorica izlaže detaljno neke momente iz prošlosti razvoja naše faune i ističe primjere i dokumente, koji nam govore, da su mnoge vrste životinja i kod nas izumrle prije kraćeg vremena (dabar), i da mnogima danas prijete ista sudbina. »Naša fauna je ozbiljno ugrožena, te je njena zaštita vrlo aktualna«. »Usprkos tome, što je zaštita životinjskih vrsta vrlo specifična, specifičnost ne smije i ne može izdvojiti problematiku zaštite životinjskih vrsta iz problematike zaštite opće prirode«.

U nastavku autorica izlaže istorijat i razvoj pokreta za zaštitu prirode u svijetu i kod nas, posebno na području Hrvatske. Tu ističe značaj rada pojedinih društava i ustanova za zaštitu prirode u predratnom i poslijeratnom periodu, a posebno značaj i rezultate rada Zemaljskog zavoda za zaštitu prirod-

nih rijetkosti N. R. Hrvatske koji je osnovan 1946 godine. Iz problematike toga zavoda iznosi neke momente zaštite sisara u vezi sa Zakonom o lovu i Zakonom o šumama (u kojima treba provesti izvjesne revizije »proskribovanih« vrsta!), zatim zaštite guštera i nekih insekata (posebno rusog šumskog mrava), koji su vrlo korisni, a uništavaju se bez veće potrebe. Posebno su ugrožene i naše slatkovodne ribe, a to je u zaštiti prirode još uvijek neiscrpa tema, koju niti jedan savršeni Zakon o slatkovodnom ribarstvu ne može riješiti. Jedino su ptice zaštićene relativno dobrim (u NR Hrvatskoj — najboljim!) zakonskim mjerama.

Zaključujući, autorica iznosi široku saradnju koju je stvorio Zavod za zaštitu prirodnih rijetkosti NR Hrvatske i aktualne probleme kojim se bavio. To je pisano početkom 1954 godne. Zavod danas više ne postoji, bar ne u sastavu kakav je bio, a to je svakako za požaliti, jer je tu bila stvorena mala jezgra oduševljenih i samoprijegornih ljudi, čiji se rad možda danas nije znao procijeniti, ali bi se vidno očitovao u budućnosti i onda svakako cijenio iz drugih aspekata.

*

U inostranstvu, naročito u zemljama sa starom kulturom, gdje je priroda odavno izmijenila svoj izgled, gdje su prirodne šume svedene na male površine a zamijenile su ih prostrane »kulturne stepe« ili umjetno podignute, nekad rentabilne, a sada kronično bolesne monokulture šumskog drveća, zaštita prirode i prirodnih rijetkosti nalazi se na jednom višem razvojnem stupnju nego kod nas, koji smo još navodno bogati i lijepom prirodom i obiljem prirodnih rijetkosti. Isto tako kao što je i kod nas građanin pristupačniji pojmovima o potrebi zaštite, ne samo »egzotične« vangradske prirode, nego čak i gradskog zelenila, tako isto i narodi Evrope sa starom civilizacijom, osjećajući na svojoj koži nerazumno postupanje sa prirodom u prošlosti, pristupačniji su svim mjerama zaštite prirode, te su kod njih i forme kojima se suprostavljaju daljnjem osiromašavanju prirode ili kojima nastoje da prirodi vrate nekadašnji izgled i sadržaj, razvijenije, sadržajnije i svestranije.

Zbog toga nalazimo tu ne samo staru, ukorijenjenu tradiciju u pokretu za zaštitu prirode i prirodnih rijetkosti, koja se ogleda u specifičnim formama toga rada i nastojanja, nego i mnogovrsniju i materijalnu propagandu, koja se opet vrši kroz dnevnu štampu, brošure, knjige i časopise, a posebno, kroz časopise struka koje su u neposrednom dodiru sa prirodom i razvijanju se u skladu sa takozvanim »prirodnim bogatstvima«, odnosno sa sirovinama koje neposredno daje sama priroda. I šumarstvo je u stranim zemljama jedan »plovni put« kroz koji prolazi propaganda zaštite prirode i dopire upravo do onih, koji za tu zaštitu mogu najviše učiniti.

Tome svjedoče i pojedine sveske nekih časopisa šumarske struke o kojima ćemo ovdje reći nekoliko riječi.

*

Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen Journal forestier suisse. Nr. 8—8, 1951.

Ovaj broj vodećeg švajcarskog šumarskog časopisa kojeg uređuje profesor uzgoja šuma na ETH u Zürichu Dr. H. Leibundgut u cijelini je posvećen temi »Zaštite prirode«. Brojni članci iz pera eminentnih šumarskih stručnjaka svjedoče o tome, koliko je u ovoj naprednoj evropskoj državi zaštita prirode sastavni dio materijalne i duhovne kulture. Dovoljno je samo navesti autore i naslove članaka u ovoj svesci, pa da se jasno vidi, da među tamošnjim šumarima

nema nekih nesporazuma između nauke i prakse i da je zaštita prirode sastavni dio rada i nastojanja svakog tamošnjeg šumarskog stručnjaka.

Pokušaćemo u najkraćim crtama prikazati sadržaj najvažnijih članaka iz ove sveske.

M. Petitmermet: Šume švajcarskog Nacionalnog parka (Les forêts du Parc national suisse). Str. 401—408

Poznat alpski Nacionalni park Švajcarske u Unterengadinu, koji obuhvata oko 16.000 hektara i u kojem je svaki zahvat čovjeka isključen već od unazad 40 godina, preko polovice svoje površine pokriven je šumom, koja se pruža između 1500 i 2300 m nadmorske visine. Ostale površine su livade i stijene. Šume nažalost nemaju karakter prašuma, jer su u prošlosti bile bezobzirno sječene, a vrijeme otkako je kreiran ovaj Nacionalni park nije još dovoljno dugo, da bi se one oporavile i poprimile potpuno prirodan izgled. Prema rezultatima istraživanja švajcarskog Šumarskog instituta može se dobiti uvid u promjene sastava šuma koje su nastupile nakon sprovođenja integralne zabrane. Ove promjene su vrlo spore zbog nepovoljnih prilika staništa i kratkog trajanja vegetacionog perioda.

Šume Nacionalnog parka su srazmjerno mlade i u njihovom sastavu zastupljene su slijedeće vrste: bijeli bor poznate engadinske rase (*Pinus silvestris* ssp. *endgadiensis*), planinski bor i to njegova podvrsta sa uspravnim stablom (*Pinus montana* var. *uncinata*) i poglela podvrsta (*Pinus montana* var. *pumilio*), zatim limba (*Pinus cembra*), ariš i smrča. Uglavnom dakle crnogorično drveće, a od bjelogoričnog zastupljene su samo breza, jarebika, jasika i grmolike vrbe, koje sve skupa nemaju naročiti značaj.

Očekivalo se je sa strahom, da će ove sastojine, čim dođu pod integralnu zaštitu, te kad se u njima prestanu sprovoditi sanitarne mjere protiv bolesti, početi naglo propadati uslijed zaraze insekata. Međutim, do danas se nije mogla primijetiti nikakva naročito opasna šteta prouzrokovana od insekata a naročito ne od ariševog prelca, koji je ranije te šume znatno uništavao. Međutim, povećale su se štete od visoke divljači, jer se je broj jelenova povećao za najmanje stotinu komada.

H. Burger: Naša šuma kao narodno dobro. (Unserer Wald als Volksgut) S. 408—415

Švajcarska je u prošlosti bila teritorija pod šumama, izuzev širokih prostranstava najviših planina iznad prirodne gornje granice šuma. Krčenje je smanjilo te površine i dovelo ih je, približno krajem XIV. stoljeća, u ono stanje u kojem se i danas još nalaze. Opasnost od poplava, erozije, klizanja terena, a osobito opasnost od usova (lavina) sa visokih planina, postala je sve veća, tako da se sa daljnjim smanjivanjem šumskih površina nije moglo više nastaviti.

Prema starim izvorima — osnivanje Švajcarske federacije usko je povezano sa gradnjom jednog drvenog mosta, a izgrađeni Svetogothardski prolaz iz 1200 godine bio je sposoban za trajnu upotrebu istom nakon 500 godina, tek kad su izgrađeni brojni drveni zakloni i zaštite od usova. To i mnogo drugih primjera pokazuje, da je razvoj švajcarske demokratije usko bio povezan sa šumom i njenim proizvodima. Danas švajcarske šume ne daju samo godišnje oko 3 miliona kubika vrijednog drveta, nego rješavaju pitanje stalnog uposlenja približno za 10.000 radnika i dalje za još 70.000 ljudi uposlenih u pogonima koji prerađuju drvo. Osim ovih neposrednih materijalnih koristi, šume imaju i ogroman upliv na smanjivanje klimatskih ekstrema, na pravilnost kretanja vode u vodoto-

cima, na sigurnost puteva i naselja od usova, koji su u Švajcarskoj naročito velika nevolja. To sve, kao i čitav niz drugih koristi koje šume daju građanima Švajcarske, čini ih neprocjenjivim narodnim imetkom.

A. U. Däniker: *Šuma i zaštita prirode (Wald und Naturschutz)*. S. 415—424

Protiv krčenja šuma, koje je izvršeno zbog teške nužde za vrijeme posljednjeg rata, najviše su se borili zastupnici zaštite prirode i mnogi su se čudili, zbog čega to oni čine, kada više ionako u Švajcarskoj nema prirodnih šuma u većem opsegu. I stvarno, mnoge šume su izgubile svoj iskonski izgled, ali se u njima ipak ne može gledati nešto što je slično umjetnim poljoprivrednim kulturama. Mnoge šume su osiromašene ili izmijenjene u svom sastavu uplivanjem čovjeka u vremenu od više stoljeća.

U švajcarske šume unesene su i mnoge strane vrste, koje se čine negdje kao da su autohtone. To su, na primjer, divlji kesten i orah, koji su donešeni iz sličnih ekoloških prilika u drugim predjelima. Isti je slučaj i sa smrčom u Alpama i sa pitomim kestenom u kantonu Tessin. Zbog te »izmjene prirodne garniture« švajcarskih šuma, kao i zbog izmjene u samoj njihovoj strukturi, vrlo je teško danas naći prirodne iskonske šume švajcarskog predjela.

U daljnjem izlaganju autor govori o šumskim rezervatima kojim upravlja Savez za zaštitu prirode. Ti rezervati obuhvataju glavne tipove švajcarskih prirodnih šuma i u njima se mogu jasno uočiti značajni procesi kod prirodne izmjene vrsta šumskog drveća. Zbog toga ti rezervati imaju ogromno značenje i za šumarsku nauku i za savremenu šumarsku praksu.

K. Rüedli: *Savremeno gospodarstvo sa šumama i zaštita prirode. (Moderne Waldwirtschaft und Naturschutz)*. Str. 424—436

Autor, okružni šumarski savjetnik i istovremeno pretsjednik Argauške komisije za zaštitu prirode, izlaže značaj savremenog gospodarenja sa šumom, koje počiva na prirodnim tipovima šuma i na metodama koje odgovaraju zakonitim prirodnim razvojnim procesima. Gospodarenje sa šumom koje vodi računa o toj šumi kao o prirodnoj zajednici — biocenozu — jedino može odgovarati savremenim zahtjevima. Nekada su mnoge šumske vrste drveća ocjenjivane kao bezvrijedne, kraj drugih koje su u određenom vremenu imale konjunktorni karakter. Zeljaste biljke i grmlje proglašavano je za korov itd. Savremeno šumarstvo gleda na sve to iz drugog aspekta, i savremeni šumar treba dobro da pozna prirodu i njene zakone, da bi mogao gospodariti sa šumom kao prirodnom cjelinom.

U nastavku govori o osiromašenju prirode kroz jednostrana pošumljavanja, odvodnjavanja i druge umjetno sprovedene mjere, te o nizu drugih zahvata koji se nepovoljno odražuju na produktivnost i sastav šuma. Zagovara što intenzivniju zaštitu šuma, stvaranje mreže »malih i vrlo malih« rezervata prirode, a protivni se nepotrebnim »asaniranjima« svake močvare i jezera, te govori i o značaju većih šumskih rezervata i zalaže se za sprovođenje svih melioracija na tlu po mogućnosti na što prirodniji način. Pitanje prirodnih spomenika, kao i zaštita ptica i životinja, isto je tako povezano za savremenim gospodarenjem sa šumama, pa među ostalim treba (i u Švajcarskoj!) sprovesti propagandu u pravcu što potpunije zaštite prirode i prirodnih rijetkosti.

Na kraju ove sveske posvećene zaštiti prirode nalaze se i tri članka koji govore o problemima zaštite prirode u drugim zemljama.

E. Vesterinen: *Zaštita prirode u Finskoj (Naturschutz in Finland)*. Str. 437—439

Govori o staroj tradiciji nordijskih naroda na zaštiti prirode, a posebno šuma, koje su u tim zemljama osnovno prirodno bogatstvo. U Finskoj postoje četiri Nacionalna parka, dva sa površinom od oko 70.000 ha, a dva sa površinom od 530 ha. Ti se parkovi nalaze u sjevernom dijelu Finske. U perspektivi se predviđa stvaranje 19 novih područja zaštite prirode, od čega 14 prirodnih rezervata i 5 nacionalnih parkova, sa sveukupnom površinom od 176.000 ha (što je svega oko 0,5% od ukupne površine šuma).

Biller R.: *Parnas, budući grčki nacionalni park kod Atine (Parnis, der zukünftige griechische Nationalpark bei Athen)*. S. 439—443

U Grčkoj nije preostalo mnogo prirodnih šuma, čije je drveće nekada služilo kao obrazac stupovima starodrevnih hramova. Danas su tu pretežno šikare i goleti, obrasle tu i tamo sa po kojim čempresom ili maslinom. Jedino u planinama postoje još veće površine visokih šuma, a od ovih šume na klasičnoj planini vila i pjesnika, na Parnasu kod Atine, biće izdvojene, u površini od 21.000 ha kao Nacionalni park. Šume su tu sastavljene u doljnim predjelima iz halepskog bora i drugih sredozemnih vrsta, a višim predjelima iz grčke jele i niza listopadnog drveća.

H. A. Meyer: *Održavanje i gospodarenje sa šumama u Sjedinjenim državama Amerike. (Erhaltung und Bewirtschaftung der Wälder in den Vereinigten Staaten von Amerika)*. S. 448—457

Autor izlaže istorijat razvoja šumarskih prilika u Sjedinjenim državama Amerike u razdoblju zadnjih 150 godina. Ogromne sječe drveta zbog trgovačkih ciljeva, a još više sječe i uništavanje šuma vatrom zbog dobivanja novih poljoprivrednih površina, razorile su američku prirodu do te mjere, da je današnje stanje u mnogim državama više nego kritično. U današnje vrijeme nastoji se suzbiti svako uništavanje šuma, ali još uvijek šumski požari, protiv kojih se bori svim sretstvima, gutaju hiljade i hiljade hektara vrijednih šuma. Vodi se također borba protiv šumskih štetočina (insekata i biljnih bolesti), a i metode iskorišćavanja šuma nastoje se dovesti u sklad sa šumsko-uzgojnim principima. Na kraju autor govori i o budućim zadacima šumarske administracije U. S. A. u domeni stvaranja nužnog zakonodavstva za zaštitu šuma.

H. Lamprecht: *Šumski rezervat »Moos« kod Birmensdorfa (Das Waldreservat »Moos« bei Birmensdorf)*. S. 443—447

Autor opisuje historijat nastojanja oko izdvajanja ovog rezervata koji je osnovan 1947 godine i leži u švajcarskom sredogorju, u nadmorskoj visini od 550 do 560 m (na terenu jedne visoravni). Sastavljaju ga šume hrasta kitnjaka i običnog graba (*Querceto-Carpinetum aretosum* i *luzuletosum*), te sastoje joha sa cretnom brezom (*Cariceto elongatae-Alnetum glutini-*

nosae). U članku je data i pregledna karta šumskih zajednica kao i pregled sastava šumskog drveća u pojedinim zajednicama.

Revue forestière, Nancy, Nr. 15. IV. 1955. (Numero spécial consacré à la Protection de la Nature)

Vodeća francuska šumarska revija koju izdaje rukovodstvo više šumarske škole (Ecole Nationale des Eaux et Forêts) u Nancy-u izdala je također posebnu svesku posvećenu zaštiti prirode.

U Francuskoj šumarske prilike u mnogome su drugačije nego u Švajcarskoj, a pogotovu nego kod nas. Tu šume imaju često mnogo veće značenje, nego prosto da služe kao izvori iz kojih se vrši podmirivanje ljudskih potreba na drvetu. Francuska ima danas svega još 18,8% svoje teritorije pod šumom, a osim toga još i 8,5% potpuno neplodnog tla. Iako je to mali procenat, na velikoj površini Francuske, ona ima ipak još oko 9,830.000 hektara šuma, međutim, na jednog stanovnika otpada svega 0,24 ha šume. Osim toga i površina šuma je različita u pojedinim departmanima, tako da ih ima i takvih, u kojima na šume otpada svega 3 do 4% od ukupne površine teritorije. Naravno, u takvim prilikama zaštita prirode i prirodnih rijetkosti ima posebnu važnost i posebno značenje. Francuske šumske uprave i nose naziv »conservation des eaux et forêts«, i u njima, ne samo da su šume logično povezane sa vodotocima, nego i pojam zaštite i čuvanja stavljen im je na čelo programnog zadatka. U tom smislu nije neobično, da francuska vodeća šumarska revija u posljednjem razdoblju izdaje vrlo često posebne sveske posvećene problemima zaštite prirode.

Uvodni članak koji u ovoj svesci govori o značenju zaštite prirode, o potrebi podizanja novih šuma i borbi protiv erozije i drugih osiromašenja prirode napisao je generalni direktor F. du Vignaux. Ostali članci bave se konkretnim pitanjima zaštite prirode u Francuskoj. Njihov sadržaj ćemo ukratko prikazati.

Bressou P. — Zoološki i botanički rezervat Kamarg. (La Réserve zoologique et botanique de Camarque) S. 333—346

Kamarg je područje uz desnu obalu rijeke Rhone, blizu njenog ušća u more. To je zapravo nisko, ravno, zamočvareno zemljište, koje je stvorila sama rijeka Rhona svojim nanosima. To i nije neki šumski rezervat nego rezervat močvara i prostranih površina pokrivenih visokom travom i šibljem u kojem brojne ptice močvarice nalaze svoje obitavalište. To je na prvom mjestu faunistički rezervat koji se tretira kao »integralna zaštita« za životinje koje nestaju iz kulturnih stepa Evrope.

I ovaj rezervat je imao niz uspona i padova, niz borbi za svoj opstanak. Autor izlaže historijat i današnje stanje rezervata, a članak je bogato ilustrovan vrlo dobrim fotografijama.

Oudin A. — Zaštita tla. — (Conservation des Sols). S. 347—350

U ovom članku autor, direktor Visoke šumarske škole u Nancy-u izlaže probleme zaštite tla u svjetskim razmjerima, izlažući primjere iz Sjedinjenih Država Amerike, Kine, pa iz same Francuske iz kojih se vidi koliko se godišnje gubi kroz erozivne procese u tlu. Cifarskim putem prikazuje snagu i jačinu erozije izazvane kišom na otvorenom tlu, da bi zatim istakao ulogu i značaj vegetacije, a posebno značaj šuma u procesu prirodnog sprečavanja intenziteta erozivnih procesa.

Toussaint E. — Šumovite grupe u parkovima i na šetalištima. Njihov sastav, njihov uzgoj, njihova regeneracija. (Massifs boisés de Parcs et de Promenades). S. 351—369

Ovaj članak pisan na osnovu iskustava stečenih u poznatoj pariškoj Bulonjskoj šumi i u šumi Vincen govori prvenstveno o vrtnoj arhitekturi parkova i šetališta, o uzgoju i njezi pojedinih vrsta i grupa drveća kao i o njihovoj regeneraciji. Osvrće se na štete koje su nastale tokom rata i okupacije, te iznosi također i mjere koje su sprovedene poslije rata da se te park-šume obnove i uzgoje tako da služe namijenjenoj svrsi.

Vidron F. — Uređenje šumske zone za zaštitu divljih životinja. (L'Aménagement des zones forestières pour la conservation des animaux sauvages). S. 370—382

Ovaj članak, koji je kao referat podnesen i na IV. Svjetskom šumarskom kongresu, govori o osnovnim principima zaštite faune. Ti principi polaze od toga, da se životinjama treba osigurati odgovarajući biotop, a u njemu voda, hrana i mirovanje. Sa osnove ova tri važna zahtjeva polazi i razmatranje uređenja šumskih zona u kojim treba pružiti zaštitu divljači. Što se tiče hrane postoje direktne i indirektne tehničke mjere. Indirektne proizlaze iz pravilnog uzgoja i njege šume, koja treba da pruži hranu, dok su direktne u posebnom zasađivanju biljaka kojim se životinje rado hrane. Za šumske zone za zaštitu divljači potrebni su posebni uređajni planovi. I ovaj članak ilustrovan je vrlo uspjelim fotografijama divljači u slobodnoj prirodi.

Lachaussée L. — Umjetnička serija »Glacière« u državnoj šumi »La Joux« (La Série Artistique de la »Glacière« Foret domaniale de la Joux). S. 383—385.

U ovom kratkom referatu sa vrlo uspjelim fotografijama autor govori o izdvojenom starom drveću, posebno o staroj jeli u državnoj šumi »La Joux« u Juri, gdje je zbog zaštite ovog starog drveća izdvojena zaštićena serija odjeljenja, a ta zaštita upriličila je i odličan prirodni podmladak.

Dugelay A. — Zaštićeno područje Mercantour. — (La Réserve du Mercantour). S. 386—400

Zaštićeno područje Mercantour nalazi se u departmanu Alpes—Maritimes u jugoistočnoj Francuskoj i zauzima 8.300 hektara površine. To je planinsko područje uz italijansku granicu u kojem je lov potpuno zabranjen i divljač zaštićena od uništavanja.

Autor opisuje historijat posjedovnih odnosa na području i historijat nastojanja da se to područje izdvoji u zaštićeni faunistički rezervat. Poslije toga slijedi vrlo detaljan geografski opis područja sa priloženom geografskom kartom i fotografijom, te opis glavnih pretstavnika flore i faune (sa nizom fotografija), kao i privrednih odnosa u pogledu aktuelnog iskorišćavanja šuma i pašnjaka.

Prioton J. — Praksa zaštite prirode u Lanquedoc-u. (Pratique de la protection de la nature en Lanquedoc) S. 401—408

Na jugu Francuske nalaze se šumom najsiromašniji predjeli, a uz to i najznačajniji objekti turizma

i rekreacije. Tu se šumarstvo povezalo sa zaštitom prirode u tolikoj mjeri, da autor s pravom tvrdi da između tih dviju grana postoje bračni odnosi. U jednom detaljnom nizu izlaganja, autor iznosi sve momente koji su značajni za razvoj i propagandu zaštite prirode, od februara 1948 godine do danas. Specijalno se ovdje govori o šumarskom rezervatu »Heric«, koji se nalazi na rubu mediteranske oblasti, a u njemu su združeni bukva, tisa, božikovina sa zimzelenim hrastom crnikom i drugim mediteranskim vrstama.

Duplaquet L. — Rezervati »N' Dele« u Africi. — (Les Réserves de N'Délé (Oubangui-Chari) S. 409—411

Rezervati crnog nosoroga i drugih rijetkih afričkih životinja u predjelu N'Dele su tropskog karaktera. Jedan njihov uži dio (prema priloženoj karti) je područje integralnog rezervata, drugi, širi, obuhvata Nacionalni park, a izvan ovoga nalaze se još tri veće granične grupe faunističkih rezervata. Svrha ovog rezervata je da spriječi potpuno nestajanje jedne vrste afričkih crnih nosoroga, kojih danas ima možda još samo oko hiljadu primjeraka. Rezervati zauzimaju oko 2 miliona hektara površine.

Vivier E. — Zaštita kontinentalnih voda. — (La protection des eaux continentales). S. 412—430

Ovaj članak govori o značaju i važnosti zaštite jezera, močvara, potoka i sličnog, od čega u Francuskoj ima velikih površina (175.000 ha stajaćih voda i 271.500 km tekućih voda). Obzirom da se je u Francuskoj odavno povezalo šumarstvo sa vodama (kroz ono »eaux et forêts«), to je i to pitanje ovdje tretirano sa punom ozbiljnošću.

Autor govori ne samo o zaštiti voda i njihovom ponovnom oživljavanju živim svijetom, nego i o borbi protiv zagađivanja voda, protiv nepravilno sprovedenih melioracija i postavljenih električnih hidroobjekata. Posebno raspravlja o zaštiti riba, a detaljno navodi primjere industrijskog zagađivanja vodotoka i mjere koje su protiv toga poduzimate, Pitanju borbe

protiv vrste *Helodea canadensis* Rich, koja se kao korov širi kanalima i rijekama i potiskuje sav ostali živi svijet u vodi, kao i protiv drugih opasnih unesjenih parazita na ribama posvećena je posebna pažnja, iako se ne predlažu konkretne mjere za njihovo suzbijanje.

Hervé P. — Zaštita prirode, pitanje mikrobiocenoza. (La protection de la nature, le cas de microbiocénoses) S. 421—429

Autor govori o nizu sitnih insekata koji žive u šumskom tlu i u trulom drveću i čije prisustvo u šumi ima ogromno značenje za održavanje cjelovitosti biocenoza. To su vrste koje sprovode higijenu šume, pa prema tome treba i kod podizanja i uzgoja šuma podesiti naša nastojanja u pravcu što potpunije zaštite ovih mikrocenoza.

Joly R. — Razvoj populacije insekata i zaštita šuma. (L'Evolution des populations d'insectes et la protection des forêts). S. 430—435

Autor govori o prednostima razvijene, uravnotežene šume u pogledu sigurnosti od štetnih insekata. Sa primjerima iz borbe protiv gradacija potkornjaka, gubara i drugih »štetnih« insekata izlaže iskustva stečena sa insekticidima, koji se ne mogu upotrebljavati u svakom slučaju, jer uništavaju i ostalu »korisnu« faunu, »korisne« insekte, pa i parazite štetočinja.

*

Kao što smo mogli vidjeti, problematika zaštite prirode i prirodnih rijetkosti obilno je zastupljena u nekim vodećim stranim šumarskim časopisima, a i u našim nalazi postepeno sve više i više prostora. Poželjno bi bilo da se pitanjem zaštite prirode pozabave i drugi stručni, naročito poljoprivredni časopisi.

Dr. P. Fukarek